

מכון שירת ישראל בירושלם

[1] פונים אנו בזה לכל המנגנים, המזמרים והמשוררים היהודים אשר בירושלם ובארץ ישראל, למן הספרדים ועד האשכנזים וליהודי תימן כמו ליהודי פרס ובבל, ולכל המנגנים המשוררים והחזנים היהודים אשר בכל העולם, למן יהודי אשכנזי עד יהודי פולין ולמן יהודי מרוקו ועד יהודי אמריקא אוסטרליא ואפריקא, וקוראים להם: אתם מנגני ישראל ומשורריו וחובבי שירת עמכם המפוזרים בכל ירכתי תבל, מי בכם מרגיש בקדושת שירת עמו? מי בכם מאמין כי שירתו היא שירת עמו ישראל? מי בכם מודה כי השירה בישראל לא פסקה בגולה וכי עד היום הזה היא שארית הפליטה הנשארת לנו מגאון עמנו? מי בכם מרגיש ומאמין כי שירת העם היא הד קול נשמת העם? מי בכם מאמין לשמוע בשירת היהודים כהיום הזה את הד שירת משה איש האלהים, מזמורי דוד מלך ישראל ושירת הלויים בכית המקדש? — נפש מי מכס תרעד לשמוע קול נבואות הנביאים הגדולים, החוצכים להבות קדש? —

[2] אתם מנעימי זמירות ישראל! התעוררו לקול הקורא מציון, לכבוד עמנו הבו נא!

[3] כי אברה הנבואה מתוכנו ואין חזון לישראל, יען כי רוחו נטמאה ותרד מטה, ויקומו בני "הערב-רב" וירימו נס ויכניסו רוח זרה אל תוכנו ויטמאו את נפש ישראל, ויהפכו אותנו לעבדים בגוף ורוח. ובגו ונפש שקוע העם כעבודת אלילים אשר עשו לו המתבוללים. וידל רוח ישראל והנהו מרפרף בין החיים והמות. —

[4] אין נבא ואין חוזה, אין גבור ואין גאון, שיקום ויחיה את רוח העם בעים רוחו, שיעורר וילהיב את רוחנו לרוח סערה, לרוח מפוצץ כקול שדי שוכר ארזים וכהמית ים בקצפו — להתגבר כזרם שוטף ולנתק מוסרות מאשרינו-מתעינו, לטהר את מזבח עמנו מהפגולים ולכונן לב חדש ורוח חדשה בקרב עמנו.

[5] ובאין לנו כדורנו גבורי הרוח כאלה, לא נשאר לנו בלתי שירתנו הלאומית, לה, רק לה יש עוד הכח לעורר את רוח ישראל משפל מצבו, יען כי בה נשאר עוד נצרך מנשמת עמנו ישראל, נצרך מנשמת הנביאים והגבורים, זיק ממש איש האלהים ומישע'י גאון הנבואה, ועוד ככח הנצרך הזה להתלהב ולהיות לאש להבה שתחמם את לב עמנו הקפוא. עוד יש בכח הנצרך הזה לברק ברק ולרעם רעם ולפוצץ את סלע לבנו כדי שנרגיש מה אכדנו ומה חסרנו, לפקח את עיני רוחנו למען נראה מצבנו, — פסקה הנבואה, חלף חזון ותש גבורתנו, אך נחמה אחת נשארה לנו לישועתנו — שיר ציון!

[6] וכבר אנו רואים את הלעג הזר המרחף על שפתי האנשים בעלי התורה החדשה, תורה אשר יסודותיה בנויות על יסודות כסף ואדני זהב, תורה המתחלפת ועוכרת לסוחר בפרוטה ואשר על שעריה חרותות באותיות זהב קרות המלים: "גאולת ישראל תהיה בכסף וזהב".

הוי, כי נביאי שקר המה שקמו לישראל! לא כן מכרזת תורת ישראל ואומרת: "לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי".

[7] ולכן, לבעלי הרוח יקרי סגולה נשים את דברינו אלה. — לבעלי הנפש שחוללו את רוח ישראל תמיד, הלא הם המה נושאי דגל השירה העברית מדור דור, לכו וחקרו לדורות ראשונים וראו, דרשו בקורות עמנו והתבוננו, אם לא כדברינו כן הוא, אם לא שירת ישראל היא היא שחוללה נפלאות בקרב עמנו; אם לא השירה היא שעוררה את נבואת נביאינו; שהלהיכה את גבורת גבורינו; שהרימה רוח גאונינו; אם לא השירה העברית היא שהיתה לנחמתנו בעניינו בגלות המרה; אם לא שירת ישראל היא שעמדה לישראל, להקל מעליו את עבודת הפרך שהעבידה אותו מלכות הרשעה; אם לא שירת ישראל היא שעשתה את מות קדושי עמנו על קדוש השם למיתת נשיקה! —

[8] המנגנים והמשוררים, החזנים והמזמרים העברים! אם קטנים אתם בעיניכם, הלא ראשי ישראל ונושאי רוחו אתם! — נושאים אתם בחכם את אחד האוצרות היותר יקרים לעם ישראל ועודכם נרפים? — יורשי הלויים המשוררים, דעו לכם כי בכחכם להושיע את רוח העם מטמיעה גמורה, — קומו כלכם, אשר דבר שירת עמכם נגע בלבכם, להשפיע על רוח עמכם. למקום אחד התקבצו, למקהלה אחת גדולה התאחדו, ולא יבפר היהודי האשכנזי על פני הפרסי והספרדי על הפולני והתימני על הבלגי. — פשטו מעליכם קליפתכם, קליפת הגלות והרוח הרעה, הטמאה. וטהרו את רוחכם והכינו ללבכם לשירת ישראל, אשר רוחו לא פסקה מציגן והמצלצלת עוד באויר ההרים העוטרים את ירושלים. כי הד קול השירה העברית, שהיה נשמע כל יום ויום בהר המוריה, בבית המקדש מפי הלויים משוררי עליון, במשך מאות בשנים, ההד הזה עוד מצלצל הנהו באויר ממעל למקום מקדש. אולם רק אזן משורר עברי תשמע אותו, ולב מנגן יהודי תרגישהו,

[9] אמנם, במשך הגלות הארוכה עלתה קליפה זרה על השירה העברית, השפעה זרה, מהעמים השונים אשר בתוכם ישבו היהודים, השפיעה על שירת ישראל השפעה לרעה, וע"י זה קבלה צורה נכרית עד שכמעט אי אפשר להכיר את תכה ואת שרשה. וזה נתן מקום לרבים אפילו מבני עמנו להכריז שאין שירה לישראל כי כבר אכלוה בימי הגלות, — אך ההמיר גוי את נשמתו? ובפרט עם ישראל, עם קשה עורף, עם ששמר על כל קניינו הרוחניים במסירות נפשו. היתכן שדוקא את שירתו ישליך אחרי גווי ויחליפנה בזמירות זרים? אכן עם ששמר על "אוצר השירים" שלו באהבה, הדין שישמור גם על "אוצר הנגינות" שלו. ואם אוצר השירים נשמר יותר מכליון, זהו יען כי נכלל בספרי הקדש לישראל, בתנ"ך, ויען כי נכתב בכתב, מה שאין כן בנגינות שנמסרו מפה לאזן, עליהן אי אפשר היה לשמור שתשארנה בטהרה. אבל בכל זאת שמורות וקיימות הן עד היום הזה, עדים המה הנגונים העממים אשר להיהודים בכל פנות העולם, אשר דומות זו לזו בכל, וכל מנגן שיש לו אזן בוחנת, יכיר תיכף ומיד כי ממקור אחד יצאו ויסוד אחד לכלם. רק חלודת הגלות עלתה עליהם ותטביע עליהם צורה זרה, ותעש אותם כנכרים זה לזה, אך הלא גם היהודים התנכרו זה לזה מתגרת יד הגלות, ולכן כל המודה כי כל היהודים אחים המה וממקור אחד יצאו מבלי להביט אל צורתם החיצונית, יודה גם כי שירתם אחת היא מבלי להביט אל צורתה המשונה.

[10] אולם אם אנחנו רוצים בהתאחדות העם כרוחו ונפשו צריכים אנו לְאַחַד את האמצעי היותר חזק, הפועל על הרוח ונפש — השירה! לאחד ולחדש את השירה והנגינה המקורית אשר לישראל, לפתחה ולשכללה ולהרים קרנה כדי שתשוב להיות לאחד הקנינים היותר חביבים לעמנו ולאחד האמצעים היותר חזקים המסוגלים לאחד את רוח עמנו. בכדי להוציא לפעולה את הרעיון הנעלה הזה התעוררנו אנחנו החתומים מטה, אשר רעיון אחד ורגש אחד ויקר קבצנו מארבע פנות העולם אל המקום היקר משאת נפשנו ונפש כל עמנו, אל מרכז משוררי עמנו מאז מעולם, אל ירושלים עיר הקדש, ויסדנו מכון לשירת ישראל, מרכז אשר בתוכו תאסף השירה והנגינה העברית, מקום אשר בה תסיר מעליה את קליפתה הגלותית ותשב לתחיה, ועל אדמת ישראל, בעיר שהיתה מקור שירת ישראל, תשוב השירה לינק מלשד הורתה ורק אז תפרח ותשמח אלהים ובני ישראל, ומציון תצא השירה העברית השירה הלאומית לכל היהודים הנמצאים בצרה ובגולה, להחיות את נפשם ולחדש בלככם החבה לציון.

[11] את המכון לשירת ישראל פתחנו בחג הפסח העת"ר וסדרנו אותו לפי תפקידיו:

[12] א. לאסוף את כל השירים והנגונים העממים, הקימים בפי עמנו בכל המפלגות השונות אשר לישראל, כמו היהודים הספרדים, האשכנזים, החלבים והפרסים, הארמים, והמערבים התימנים והפולנים, ולקבצם אל אוצר אחד. וכן לאסוף את כל המשוררים והחזנים אשר לכל המפלגות הללו שישנם בירושלם, ובקהלה הירושלמית שהיא כעץ קבוץ גלות בזעיר אנפין, נמצאות כל מפלגות היהודים מכל קצוי ארץ. מכל משוררי מפלגה ומפלגה ניסד מקהלה מיוחדת, מקהלה שתשיר רק את שירי היהודים, אשר למפלגתה, למשל תשיר מקהלת משוררים של יהודי תימן רק את שירי ונגינות תימן, מקהלת הספרדים את שיריהם מקהלת האשכנזים את שיריהם והחלבים את שיריהם וכו', באופן כזה נאסף את כל השירים והמשוררים השונים אל מקום אחד ומשָׁתָף וע"י זה יתברר ויתבלט הרוח המיוחד, הרוח הנכון אשר לכל מפלגה ומפלגה, ומזה אפשר יהי' לעשות השואה עד כמה קרובים המה הרוחות זה לזה, ועד כמה יש להם מקור אחד, בזה הגענו כבר למטרתנו השניה והעקרית:

[13] ב. אל הכשרת שירת ישראל בתור שירה חיה. במשך הזמן, ע"י התמדת המשוררים היהודים לדור במחיצה אחת, לשיר במרכז אחד, אי אפשר יהיה שמפלגה אחת לא תשפיע על חברתה, ובשעה שאחת מלמדת את אחותה, תלמד היא מאחותה בעצמה, והרוח המשָׁתָף, רוח ישראל, יקרב את הלכבות, ויסיר הקליפות אשר העלתה הגלות על נדחי בני ישראל, ולעתיד תהי' לעם ישראל, שירה משתפת, שירה חדשה-עתיקה, ולא יאָמר עוד שירה אשכנזית, תימנית, ספרדית, חלבית וכו', כי אם שירת ישראל היוצאת מירושלים.

[14] ולא רק את הנגינות נאסף כי גם השירים והפיוטים, כי גם על השירה העברית צרה הגלות צורה גלותית, צורה הזרה לרוח השירה המקורית, כמו שידוע לכל עברי, ומלבד זה היו השירה והנגינה תמיד אחוזות ודבוקות זו בזו כגוף ונפש.

[15] כל זה הוא הצד העיוני של "מכון שירת ישראל", אולם עוד צד מעשי יש בו והוא: ליצור משוררים ומנגנים עברים הראויים לשם זה, שיתנו כבוד לשירת ישראל ושיהיו לכבוד לישראל, והמשוררים המנגנים והמזמרים היוצאים ממכון שירת ישראל בירושלם יהי'

למעוררי רוח בני ישראל בגולה בשירתם שיר ציון, יחיו נפש העם ורגשותיו, יעודדו את רוחו למרכזו הרוחני והלאומי – לירושלם, ולכן מטרת המכון הוא: לפתח חזנים לכל המפלגות השונות בסגנונים, חזנים היודעים ומכירים את ערך משרתם, שהיא לעורר ולעודן את רגשות בני עדתם ואשר ידעו כי הם ממלאי מקום הכהן הגדול והלויים המשוררים בבית המקדש, והשפעת החזנים הללו צריכה להיות כל כך חזקה, עד שישכח מלב היהודים מושג "חזן" הרגיל לאמר "שמש" "כלי קודש", "כלי שרת", ויקבל החזן מושג חדש, מושג של "חווה". –

[16] בכתת החזנים ילמדו חוקי השפה העברית ושימושה, השירה העברית וסגנונה, תולדות השירה והפיוט והתפלות, תורת הנגינה בכלל הנגינה המזרחית ונגינת ישראל כפרט, סגנון החזנות והלכות תפלה וחזנות.

[17] ג. תפקיד המכון הוא: להציג חזיונות מדברי ימי ישראל בלויית הנגינה, חזיונות שיעבירו לפני עיני העם את "עברו הגדול", את דמות גבוריו וגאוויו איך חיו ופעלו בארץ הזאת אבות האומה, וחזיונות כאלה יקחו את רוח העם שבי והעם ינשא על כנפי דמיונו אל עברו העתיק רב הפלאים, ויעוררו בקרבו ההכרה לדעת אופן חיי אבותיו בימי שבתם פה על אדמתם.

[18] כדי להגיע להמטרות הללו אחזנו באמצעים האלה: יסדנו א. "אוצר השירים והנגינות העממיים" לאסוף אל תוכו את כל השירים והנגינות הקיימים בפי עמנו בכל ארצות פזורו, באוצר הזה נאספו עד היום כשמנה מאות שירים ונגינות. ב. "אוצר כלי נגינה" לאסוף את כלי הנגינה המזרחיים העתיקים והנמצאים כהיום הזה. ג. "אוצר ספרי שירה ונגינה" לאסוף אל תוכו כל ספרי שירה ונגינה וספרים על אודות שירת ונגינת המזרח בכלל ושל ישראל כפרט, בין שהם בדפוס ובין שהם בכתב יד, ד. "אוצר מלבושים" לאסוף את כל המקורים על דבר המלבושים העתיקים שהיו לישראל ולהשתדל לעשות במתכונתם ובצורתם ואשר המשוררים במכון ילבושם בעת עריכת נגינה.

[19] וכן סדרנו מכל מפלגה מקהלה מיוחדת ועליה מנצח להורותה השירים והנגינים העממיים המקובלים, עד עתה נסדרה מקהלה אשכנזית בה כארבעים משורר, מקהלה תימנית ובה כעשרים משורר ומקהלה חלבית ובה כחמשה עשר משורר, ועוד עומדות להוסד מקהלות מהספרדים ומפרסים.

[20] והננו פונים בזה לכל מי אשר רעיון תחית השירה העברית יקר לו לתת לנו את ידו לעזרה ולהיות חבר למכון הזה ברוח ובגשם. ברוח, בעזרו להתפתחות המכון לאסוף שירים ומנגינות, ספרים ומחברות וחבורים על דבר הנגינה וכלי נגינה להאוצרות הנוסדים לשם זה, ובכן הננו מבקשים ממשוררי ישראל, מהמנגנים והחזנים כפרט לעזור לנו בפרסום הרעיון הזה ברבים ולהיות חברים "במכון שירת ישראל" בעבודה רוחנית, בהעניקם לנו מפרי רוחם או מאשר יאספו נגינות עממיות.

[21] ובגשם, בהרימם תרומתם לכלכלת המכון, ותרומת חבר היא בשלש מדות, עשרה

פראנק לשנה, עשרים פראנק לשנה וארבעים פראנק לשנה. (זכות חבר מבוארת בספר התקנות אשר למכון מסעיף ז' עד סעיף י"א).

[22] והיה אם יתעוררו כל חובבי "שיר ציון" לקול "מכון שירת ישראל" ויבאו ויעזרו לו בכחם ובנדבת לבם, אז לא רחוק היום ועל אחד מהררי ציון יתנוסס ארמון נהדר קנין למכון שירת ישראל, היכל לשם ולתפארה לשירת עם ישראל!

בשם מקהלות מכל מפלגות היהודים בירושלים.

מיסד המכון ומנהלו, אברהם צב"י (אידלזון)

המזכיר, שלמה זלמן ריבלין

מודים אנחנו להעניין הנשגב "מכון שירת ישראל", וברוב רצון ואהבה, ותורה להמיסד נכנסנו בתוכו להגיע אל המטרה הקדושה בעה"י.

- בשם המפלגה
- בשם המפלגה
- בשם המפלגה
- בשם המפלגה

יובל

קובץ מחקרים של המרכז לחקר המוסיקה היהודית

כרך ה

ספר אברהם צבי אידלסון

נערך בידי

ישראל אדלר, בתיה באיאר ואליהו שליפר

בשיתוף עם לאה שלם

ירושלים תשמ"ו

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית